

Recenzió:

Fazekas István

Disszonanciákból konszonanciák

Karasszon István: *Az ószövetségi teológia történetéhez, Károli Gáspár Református Egyetem - L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2020*

Miután Heidegger a *Lét és idő* című monumentális művében megteremtette a filozófiai hermeneutikát (felszámolva az újkori filozófia világnélküli szubjektumát és felmutatva a világ fenomenálisan eredendő egységét) és analizálta az autentikus létmód egzisztenciál-ontológiai mozgásfogalmait,¹ lényegében az egzisztencialista filozófiának a bűnkoncepcióját is leválasztotta a jogról és a morálról. Ez a mozzanat a XX. század szellemi életének – a modern művészetektől kezdve, a teológiai értelmezéseken át, egészen a paleográfiai kutatásokig – rendkívüli impulzusokat adott, elsődlegesen is azzal a fölismeréssel, hogy a legmodernebb információhordozók mellett az emberiség legnagyobb része még mai is a szájhagyományos kultúra világán belül él. Ez a felismerés a hagyományozások történeti kutatásainak módszereit is jelentősen átértékelte. Az elemzések sokrétűbbek lettek, az egyes hagyományrétegek többszólamúsága pedig elfogadottabbá vált.

Karasszon István mestereinek majdnem mindegyikére hatással volt ez az intellektuális direktíva, s legtöbbször az izraelita *grand récit* a hermeneutika, az intertextualitás és a diskurzuselméletek szempontjából is a vizsgálat tárgyává vált. Egyébként is azt mondhatjuk, az utóbbi ötven évből alig akad az Ószövetségre vonatkozóan olyan kutatástörténeti vagy exegetikai tanulmány, mely valamilyen módon ne érintené az adott szentírási szöveg kompozicionális fölépítésének tisztázási lehetőségeit. Karasszon nyilvánvalóan nagy rendszerező, s talán még nagyobb elemző, akinek sokoldalúsága és rendkívüli minőségérzéke mellett az egyik legnagyobb erénye az, hogy mindig pontosan látja, hogy az ószövetségi kutatásoknak hol vannak azok a neuralgikus pontjai, amikor a logikailag ekvivalens vizsgálati

módszerek immanens konfliktusokba kerülhetnek saját premisszáikkal. Alig van rajta kívül még egy olyan ókortudós, aki hasonlóan megalapozott tárgyilagossággal tudna rámutatni arra, hogy az egyes hagyományrétegek disszonanciái hogyan állhatnak össze konszonanciákká. Írásaival találkozva – Domokos Mátyás szavaival élve – „fényűző olvasóként” szembesülhetünk az ószövetségi teológia történetének különösségeivel. Legutóbbi tanulmánykötete is ennek az állításomnak nyomatékos bizonyítéka, s egyben elegáns antológiája is, mely a Károli Gáspár Református Egyetem és a L'Harmattan Kiadó közös gondozásában, a Károli Könyvek sorozat Tanulmánykötet alsorozatában jelent meg.

A kötetben szereplő 16 tanulmány tematikus elrendezése nemcsak új nézőpontok felmutatását segíti elő, hanem teljes körű tájékozódási lehetőséget ad ahhoz is, hogy miket tekinthetünk ma az izraeli vallástörténet legfontosabb kérdéseinek, hogy miként kell ezeket értelmeznünk az ókori keleti vallások összefüggérendszerében, melyek a sajátos izraeli hagyományozás eklatáns és problematikus példái, hogyan juthatunk közelebb a klasszikus ószövetségi teológia főbb témáihoz, s a mai társadalmi kérdésekben ezek közül melyek lehetnek esetleg még relevánsak.

A kötet nyitótanulmánya (*Vallásreformok az ókori Keleten*) az izraeli kultuszreformokra figyelemmel az ókori Kelet legnagyobb jelentőségű vallásreformjait veszi górcső alá, leszögezve, hogy „az ókori Keleten vallás és társadalom nem választható el egymástól, sőt a pusztán megkülönböztetésük is anakronizmusnak tűnik.”² Elsőként is Ekhnaton fáraó (a reformig IV. Amenhotep) progresszív intézkedéseinek a bemutatása történik meg. Az akkori monumentális változtatások okainak a feltárására is kitér itt a szerző, s – nagyon helyesen! – elénk tárja a monoteizmus bevezetésével kapcsolatosan D. B. Redford interpretációját is, miszerint Ekhnaton reformtörekvéseiben az egyisten hangsúlyozása leginkább az abszolutizmus biztosítását erősítette, nem pedig egy teoretikus monoteizmus megszilárdítását. A reformok

¹ Vö: Martin Heidegger: *Lét és idő*, Gondolat, Budapest, 1989, 332.

² Karasszon István: *Az ószövetségi teológia történetéhez, Károli Gáspár Református Egyetem - L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2020, 12.*

közös jellemzőinek és lényegi különbségeinek feltárásával kerül sor Muwatalli, a kor másik szuper-nagyhatalma, a Hettita Birodalom uralkodójának, aztán Szanhérib, az újasszír uralkodó, majd Nabunaid, az utolsó babiloni király és Jósias király reformjainak bemutatására. Ez utóbbinak a nagy világbirodalmak kultuszreformjainak árnyékában azért lesz különös jelentősége, mert Jósias intézkedései (attól függetlenül, hogy az ókori Keleten templom – főváros – birodalom – vallás szorosan összetartozó fogalmak) elsősorban nem a királyi hatalom kizárólagosságának erősítését célozták meg, hanem leginkább az elvesztett „nemzeti önállóság visszaszerzésének kultikus kiábrázolásai”³ voltak, s egyben a régi vallási hagyományok modern felélesztése testesült meg bennük. A szerző a tisztánlátás érdekében foglalkozik M. S. Smith vélekedésével is, aki szerint a korabeli monoteista tendencia felerősödéséhez nyilvánvalóan hozzájárult az is, hogy a 7. században a családi birtokrendszer és ezzel együtt a magángazdálkodás struktúrája lényegesen átalakult. A kötet második tanulmánya (*Tekintély vagy erőszak?*) az ároni áldás redakcionális kérdéseit boncolgatja, s annyiban szorosan kapcsolódik az első íráshoz is, hogy alapvetően azt vizsgálja, hogy az áldás szövege mikor keletkezhetett, s mikor került a Pentateuchus végső formájában rögzített textusba? M. Noth a *Das vierte Buch Mose* című munkájában rámutatott, az utóbbi évek irodalom- és tradíciókritikája pedig egyértelművé tette, hogy a szöveg ez utóbbinál lényegesen korábbi, ugyanakkor az is látható – állapítja meg Karasszon –, hogy az ároni áldás költői, szinte zsoltárparafrázis-szerű sorai miként hatottak a későbbi tradíciófejlődésre: „...egy dinamikus, állandóan változó folyamatról van szó, amely a kontinuitás és diszkontinuitás dialektikájában mindig megújulva halad előre”⁴.

A kontinuitás és diszkontinuitás feszültsége végig áthatja a kötetet, melyben arról is pontos felvilágosítást kapunk, hogy a legutóbbi régészeti leletek, a Biblián kívüli szövegek és a környező társadalmak ismert gazdasági és adminisztratív paramétereinek az együttes ana-

³ Karasszon i.m. 19.

⁴ Karasszon i.m. 32.

lizálása milyen módon nyújthat segítséget az Ószövetség megértéséhez. Így például a szerző a *Cádókiták és főpapok* című írásában kitér W. Zwickelnek a *Der salomonische Tempel* című munkájára is, s ennek ismeretében vonja le a Templomra vonatkozóan azt a következtetést, hogy a központi szentély importált szír építészeti stílusa nem terjedt el Izraelben, tehát „templomként talán a legértékesebb, legfontosabb lehetett a jeruzsálemi építési szokásban, de semmiképpen sem olyan, amelyik meghatározta volna az izraeli és júdai város építési szokását.”⁵ Ennek a momentumnak, mint a tanulmány radikális érvrendszere mutatja, a *sacerdotium* vonatkozásában is esszenciális jelentősége van, különösen, ha alaposabban megvizsgáljuk a lényeges eltéréseket mutató főpapi genealógiákat. Karasszon logikai fegyvertára kimeríthetetlen: az *argumenta a tempore* és az *argumentum a contrario* érvek összefüggő rendszerében teszi evidenssé, hogy az izraeli kultusz előjárói „közvetlenül a fogság után óriási erőfeszítéseket tesznek azért, hogy genealogikusan bizonyítsák a cádókita főpapság származását.”⁶ Miért is fontos ez? Csakis azért – vonja le a következtetést a szerző –, mert a poszt, a cádókita jeruzsálemi főpapság posztja éppen ekkor születik.

Karasszon István – a polihisztorokra általában jellemző módon – a művészetekben is kellőképpen jártas, így nem véletlen, hogy a zsoltárok világa, a poetologikus elemzés is folyamatosan foglalkoztatja, az egyes zsoltárok irodalmi sajátosságainak és teológiai jelentéstartalmának felmérésében is – az állandó naprakészség mellet – vannak frissítő és kardinális észrevételei. Ebben a körben egyik sarkalatos tanulmánya a *Teremtés és bor*, amelyik a 104. zsoltár anomáliáit taglalja. Régóta köztudott, hogy az ugariti zsoltár- emlékek között egyiptomi Áton-himnuszok reminiscenciái is előfordulnak, s mint arra Karasszon ennek a zsoltárnak az elemzése kapcsán felhívja a figyelmet, esetenként ezek egyes elemeit meglehetősen tiszta formában vette át a zsoltáros. Arra is rámutat, hogy ilyen esetekben a legnagyobb különbség a vendégszöveget adó és az azt befogadó alkotások

⁵ Karasszon i.m. 39.

⁶ Karasszon i.m. 42.

között az, hogy az asszimiláló szöveg „Isten tetteit úgy sorolja fel, mint *creatio continuat*, ami idegen az egyiptomi gondolkodástól”. A zsoldárokat iránt érdeklődőknek rengeteg segítséget adhatnak még a *Dávid, Sion, szövetség*, az *Erős vár a mi Istenünk*, A 46. zsoldár és az *Egy gyakorlati teológiai probléma: a 137. zsoldár* című tanulmányok.

Karasszon István nagy tudós és nagy tanító, a kinyíló szellem önzetlen pártfogója, akinek munkái és tanításai mögött mindig fölsejlik a diófát ültető ember gondossága mellet a kenyérszegés hálaadó mozdulata is. Elmélkedjék akár a történeti Jeremiás dilemmáiról, vagy arról, hogy a Dekalógus *Grundgesetze*nek tekinthető-e, netán didaktikai kiegészítő a törvénykönyvhöz, vagy irodalmilag egyfajta mnemotechnikai eszköz, Isten Igéje mellett minden esetben rólunk, ma élő emberekről is gondolkodik. Amikor őt olvassuk, teljesen bizonyosak leszünk abban, hogy a gyakorlati életben sincs fontosabb segítőnk a Szentírásnál, hogy az ószövetségi iratok a legnehezebb élethelyzetekben is eligazítanak bennünket. Az ószövetségi teológia történetéhez tanulmányai rendkívül érdekesítőek és átfogó képet adnak az ószövetségi teológia történetéről. Minden bibliaolvasó embernek hasznos olvasmánya lehet.

A Teológiai Fórum kéziratának ajánlott leadási feltételei

A kéziratokat elektronikus formában kérjük, doc, docx, vagy rtf formátumban eljuttatni a Teológiai Fórum szerkesztőségébe.

A kézirat 12-es betűméretű Times New Roman betűtípussal, normál stílusbeállításával és 1-es sorközzel készüljön.

Minden kéziratához kérünk egy 8-10 mondatos absztraktot, a publikáció eredeti nyelvén és ugyanennek az absztraktnak kérjük az angol fordítását, s a publikációra utaló legalább 5 kulcsszót, a publikáció eredeti nyelvén és angolul. Az absztraktok és kulcsszavak szerzők általi leadása, feltétele a publikáció közzétételének.

A felhasznált irodalomra való hivatkozásokat folyamatosan a lábjegyzetben helyezték el. A hivatkozásokat a tudományos publikációkkal szemben támasztott követelményeknek megfelelően kérjük jegyezni. A közzétételnek nem feltétele, de javasoljuk az alábbi hivatkozási formát: a szerző vezetékneve, keresztnéve első betűje, a mű címe, a kiadás éve a hivatkozás oldalszáma-mának megadása. Pl. Bándy Gy.: Bevezetés az Újszövetségbe. 2008., 92. p.

A felhasznált irodalom jegyzékét a tanulmány végén kérjük elhelyezni ábécé sorrendben. A hivatkozásoknál kérjük az alábbiak feltüntetését:

Könyvek, monográfiák esetében: a szerző teljes neve, a mű címe, alcíme, esetleg kötet-szám, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, az esetleges sorozat címe, száma, ISBN. Pl.: Bándy György: Bevezetés az Újszövetségbe. Komárom: Selye János Egyetem, 2008. ISBN 978-80089234-50-9

Tanulmánykötetben megjelent írás esetében: a szerző teljes neve, a tanulmány címe, esetleg alcíme, a tanulmánykötet szerkesztőjének neve, a kötet címe, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, ISBN, a tanulmány oldalszámatól-ig. Pl.: Molnár János: Az iszlám Jézus-tradíciója. In.: Karasszon István, Molnár János (szerk.): A szent hely: Tanulmányok Dr. Erdélyi Géza püspök tiszteletére 70. születésnapja alkalmából. Komárom: Selye János Egyetem Református Teológiai Kara – Calvin J. Teológiai Akadémia, 2007. ISBN 978-80-89234-39-4, 24-36 p.

Folyóiratban megjelent munka esetén: a szerző teljes neve, az írás címe, esetleg alcíme, a folyóirat címe, ISSN, éve, évfolyama, lapszáma, az írás oldalszámatól-ig. Pl.: Somogyi Alfréd: Egyháztagság és választófog: az egyháztagság és a választófog összefüggésének vizsgálata a Szlovákiai Református Keresztény Egyház érvényes jogrendjében. In.: Teológia Fórum, ISSN 1337-6519, 2007. I. évf. 1. sz. 41-60 p.

Internetes források felhasználása esetén: a szerző teljes neve, az írás címe, esetleg alcíme, a hordozó fajtája, a megjelenés helye, a kiadó, a megjelenés éve, az idézés dátuma, ISBN, hozzáférhetőség és belépés. Pl. Karasszon István: Az Ószövetség fényei: Veterotestamentica. (online). Budapest: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2002. (id.: 2010.10.31.). ISBN 9789638033 (<http://www.tankonyvtar.hu/szentiras/oszovetseg-fenyei-080904-39>).

A terjedelmet tekintve, az 1-1,5 íves (kb. 40-50.000 karakter) terjedelmű kéziratot tekintjük optimálisnak. Ettől el lehet térni a publikáció tartalmi igényeinek megfelelően, ahogy a tanulmány teljessége megkívánja.

A Teológiai Fórum a Bethlen Gábor Alap
támogatásával jelenik meg.

Teológiai Fórum 2020/2. – XIV. ročník 2. číslo

Vedecký časopis Teologického inštitútu J. Calvína (TIJC),
vychádza dvakrát do roka.

Vydavateľ: Teologický inštitút J. Calvína
Sídlo vydavateľa: Jókaiho 34.; 945 01 Komárno
IČO vydavateľa: 34072144
Dátum vydania: v roku 2020 vychádza 1. číslo v júli, 2. číslo v decembri.
Šéfredaktor: Mgr. Lévai Attila, PhD, dekan RTF UJS, riaditeľ TIJC
Zodpovedný redaktor: ThDr. Somogyi Alfréd, PhD, prodekan RTF UJS,
člen Rady TIJC
Poštová adresa redakcie: P.O.Box 37. 945 01 Komárno 1.;
somogyialfred@gmail.com
Tlač: Marián Györky – MS print, Michalany
Registrácia: EV 5618/18
ISSN 1337-6519

Teológiai Fórum 2020/2. – XIV. évfolyam 2. szám

A Calvin J. Teológiai Akadémia tudományos folyóirata,
megjelenik évente két alkalommal.

Kiadó: Calvin J. Teológiai Akadémia
Kiadó székhelye: Jókai u. 34. 945 01 Komárom
Kiadó azonosítója: 34072144
Kiadás dátuma: 2020-ban: az 1. szám júliusban,
a 2. szám decemberben jelenik meg.
Főszerkesztő: Mgr. Lévai Attila, PhD, a SJE RTK dékánja
a CJTA igazgatója
Feleős szerkesztő: ThDr. Somogyi Alfréd, PhD, a SJE RTK
dékánhelyettese, a CJTA igazgatótanácsának tagja
A szerkesztőség postacíme: P.O.Box 37. 945 01 Komárno 1.;
somogyialfred@gmail.com
Nyomda: Marián Györky – MS print, Alsómiláyi
Regisztráció: EV 5618/18
ISSN 1337-6519